

HECE ÖYKÜ

OTURUM: EDEBİYATTA VE HİKÂYEDE LİRİZM

Rasim
Özdenören
/ Abdülhamit
Yıldız / Şahin
Köktürk / James
Cooper Lawrence /
Kâmil Yeşil / Necati Mert
/ Abdullah Harmancı / Recep
Seyhan / Mehmet Kahraman / Ayşe
Aldemir / Yunus Nadir Eraslan / Emin
Gürdamur / Uriye Kadirova / Ayşe Demir /
Zekeriya Tâmir / Ömer Küçükmehtemoğlu /
Nevâl Es-Sa'dâvî / Cuma Tanık / Feriba Vefi / Gamze
Yücetürk / Serpil Yıldırım / Dinçer Eşitgin / Arif Ay / Ayşe
Demir / Ethem Baran / Albert Camus / Handan Acar Yıldız /
Hatice Bildirici / Hâle Sert / İshak Yetiş / Azra Yetiş / Yeliz Baloğlu /
Zelkif Yıldırım / H. Neşe Koçak / Betül Ok / Aynur Dilber / Mustafa Everdi /
Gökhan Begen / Özlem Göktaş / Soner Oğuz / Mehmet Fatih Özbey / Neslihan
Soydaş / Tuba Dere / Kürşat Celik / Senem Gezeroğlu / Tahsin Yaprak / D. D.
Korkut / Meliha Yıldırım / Funda Özsoy Erdoğan / Türkân Bayrakçı / Zeynep Hicret

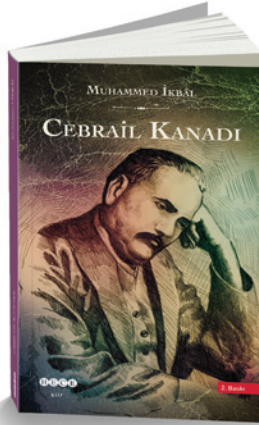
SEMBOLİK FORMLAR FELSEFESİ-I DİL

Ernst CASSIRER
FELSEFE / 344 Sayfa

Dil gerçekten bir mucizedir.
Lakin üzerinde düşünmeyince
dilin bu yönü fark edilmez.

...

Çevirisini yeniden gözden geçirek ikinci baskısını sunduğumuz bu eserde, dil felsefesinin tarihi ve dilbilimi çalışmaları yanında, dilin temsil işlevi ve bunun bilinç temeli, sembol ve semboliklik, duyuşal ve görsel ifade aşamasıyla soyut düşünme düzeyinde dilin kullanımı üzerine ayrıntılı inceleme ve çözümlemeler yer almaktadır.

CEBRAİL KANADI Muhammed İKBÂL

ŞİİR / 204 Sayfa

Eğri yürüyorsa yıldızlar, sema senin mi yoksa benim mi?

Dünya tasası neyime? Dünya senin mi yoksa benim mi?

Aşk hengâmelerinden eser yoksa mekânsızlığında

Hata kimin Allah'ım! Ora senin mi yoksa benim mi?

Ezel sabahı inkâra nasıl cüret etti o İblis?

Ben nereden bileyim. O sırdaş, senin mi yoksa benim mi?

Muhammet senin, Cebrail senin, Kuran da senin ama

...

YÜZÜMDEKİ EŞİK

Hüseyin ATLANSOY
Toplu Şiirler (1982-2015)
519 Sayfa

Bak! bu gökyüzü aralığı

Terkedilmiş kadınların turna seslerini beklemelelerini kaldırmaz

Kaldırmaz benim yüreğim senin en meryem sesinden

Göklere çarmıhsız yükselen kelimeni

Çünkü seni ben

En mahrem yerinden öptüm yani kalbinden

Ve terk ediyorum alıyorum kendimi yeryüzünden

...

HECEÖYKÜ

ŞUBAT
MART

73

KÜNYE

HECEÖYKÜ

İKİ AYLIK ÖYKÜ DERGİSİ
ISSN 1304-7604

YIL: 13 SAYI: 73
Şubat-Mart-2016

Yayın Türü: Yerel Süreli

Hece Yayıncılık Ltd. Şti. Adına
Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü: Ö. Faruk Ergezen

Genel Yayın Yönetmeni
Rasim Özdenören

Yayın Kurulu
Ali Ulvi Temel, Dinçer Eşitgin, Hâle Sert
Handan Acar Yıldız, Hatice Bildirici

Son Okuma
Beza Nur Demirci

Yönetim Yeri
Konur Sk. No: 39/1
Kızılay/Ankara

İletişim
Tel: (312) 419 69 13 **Fax:** (312) 419 69 14
P.K. 79 Yenışehir/Ankara
İnternet Adresi: www.hece.com.tr
e-mail: hece@hece.com.tr

twitter.com/hecedergi

facebook.com/hecedergisi

Teknik Hazırlık: Bülent Güler

Kapak: Sarakusta web: sarakusta.com

Baskı: Dumat Ofset
Tel: (0.312) 278 82 00

2016 Yılı Abone Bedeli:
Yıllık: 70 TL.
Kurumlar İçin: 230 TL.
Hece ve Heceöykü Dergisi İçin: 175 TL.
Yurt Dışı: 100 Euro

Posta Çeki: 149582
Hece Basın Yayın Ltd. Şti.

Gelen yazılar yayımlansa da yayımlanmasa da geri verilmez. İnkelerimize uymayan ilânlar alınmaz.

Baskı Tarihi: 31.01.2016

FOTOĞRAF ÖYKÜ**Abdülhamit Yıldız / 4****ÖYKÜ ÜZERİNE****Rasim Özdenören/Sanat ve Keder / 5****Şahin Köktürk/Türk Halk Anlatılarında Savaş ve Savaşım/Mücadele / 7****James Cooper Lawrence/Kısa Öykü Kuramı-2 / 15****ÖYKÜCÜNÜN GÜNDEMİ****Kâmil Yeşil / 17****ÖYKÜ****Necati Mert/Kadınlar / 20****Kâmil Yeşil/Çıplak Uyanıcı / 23****Abdullah Harmancı/Ressam Mavi / 25****Recep Seyhan/Gece İzleri / 27****Mehmet Kahraman/O An / 34****Ayşe Aldemir/Geceyi Kaçıran Kuşlar / 37****Yunus Nadir Eraslan/İslak Çoraplar / 43****Emin Gürdamur/Sahne / 46****ÇEVİRİ ÖYKÜLER****Uriye Kadirova/Fadime Şerifeler / 52****Zekeriyya Tâmir/Gece / 56****Nevâl Es-Sa'dâvi/Gülümseme / 59****Feriba Vefi/Rahatladın Baba / 61****CÜMLESİ PARLAYAN HİKÂYELELER****Dinçer Eşitgin/Ziya Osman Saba'nın "Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi"... / 64****OTURUM: EDEBİYATTA VE HİKÂYEDE LİRİZM / 68****Oturum Başkanı: Dinçer Eşitgin****Katılımcılar: Arif Ay, Ayşe Demir, Ethem Baran, Hatice Bildirici****ANIT ÖYKÜLER****Albert Camus/Konuk / 96****Handan Acar Yıldız/Albert Camus'nün "Konuk" Öyküsü Üzerine / 106****FİLM ÖYKÜ****Hatice Bildirici/Konuk & İnsanlıktan Uzakta / 111****NAFTALİN KOKULU KELİMELERE HİKÂYE****Hâle Sert/Halvet Der Encümen / 116****GÜNLÜK****İshak Yetiş-Azra Yetiş/Wirginia Woolf'un Günlüğü / 118****YAKIN PLAN****Hatice Bildirici-Handan Acar Yıldız/Rasim Özdenören ile****"Uyumsuzlar" Üzerine Söyleşi / 122****Kâmil Yeşil/Uyumsuzlar: İmkânsız Aşkın Öyküleri / 131****Yunus Nadir Eraslan/Uyumsuzlar İçin / 137****ÖYKÜ****Yeliz Baloğlu/Nadas / 139****Zelkif Yıldırım/Sel / 144****H. Neşe Koçak/Balkondaki Sardunyalılar / 146****Betül Ok/Yumru / 146****Aynur Dilber/Sorulmayan / 152****Mustafa Everdi/Abdest Lekesi / 154****Gökhan Begen/Hayallerimi Ona Yasladım; Kırılmaz Değil mi? / 160****Özlem Göktaş/Bekleyiş / 162****Soner Oğuz/Hüzün Devri/Daimi / 164****Mehmet Fatih Özbey/Beyaz / 167****Neslihan Soydaş/Şairin Doğuşu / 169****KAHRAMANIMA MEKTUPLAR****Tuba Dere/Gül Kokusu / 171****BAKIŞ****Kürşat Çelik/Hastalar ve Işıklar / 176****Senem Gezeroğlu/Günümüz Öyküsü'ne Dair / 179****Mehmet Kahraman/Gerçeğin Düşsel Anlatımı / 183****Tahsin Yaprak/Metinlerle Dolu Bir Gemî: Sefîne / 186****HECEÖYKÜ MEKTUBU****D. D. Korkut/Metnin Ölü Kelebekleri / 189****YENİ KİTAPLAR****Meliha Yıldırım/Adam Vitrinin Önünde Duruyordu / 192****Funda Özsoy Erdoğan/Filler ve Balıklar / 193****Türkân Bayrakçı/Çal Bahtiyar / 195****FOTOĞRAF ÖYKÜ****Zeynep Hicret / 196****İÇİNDEKİLER**

FOTOĞRAF/ÖYKÜ

ABDÜLHAMİT YILDIZ

ÖYKÜ ÜZERİNE

RASİM ÖZDENÖREN

SANAT VE KEDER

Kimi öykülerimde sıkıntı ve kederin ağır bastığını görürüm. Bunun sebebini çoğu kez açıklamakta güçlükle karşılaşırım. Aslında, bizim öykümüze değinen yazılarda da, bu konuya teğet geçilir. Ve çoğu kez ya yanlış bir tanı konulur veya iyi niyetle konu geçiştirilmeye çalışılır. Kelime “keder” olarak seçilecek yerde “umut” veya “umutsuzluk” bağlamında ele alınmaya kalkışılınca, buna verilecek cevap da nitelik değiştiriyor. Bana, öykümün umutsuzluk üzerine mi inşa edildiğini soranlara, ben de mecburen hayır cevabını veririm. Çünkü gerçekten de umutsuzluğun bizim dünya görüşümüze uzak düştüğü hipotezini esas kabul ederim.

Bu konu benim için sorun değerini korumayı sürdürürken, Ali Şeriatî'nin *Dinler Tarihi* kitabında rastladığım bir parça, konuya aydınlık sağladı. Ali Şeriatî, sanat ve din arasında yaptığı karşılaştırmanın bir yerinde şu düşünceyi dile getiriyor:

“Derinlik ve yükseklik, can ve ruh, düşünce ve sanat niçin daima sıkıntıyla; ahmaklık, alçaklık ve çöküş ise sevinçle iç içedir? Niçin Aristo zamanından beri insanın sanatta derinleştikçe ‘kederli’, sathi ve sıradanlaştıkça ‘sevinçli, neşeli’ sayılması temel bir kaide olmuştur? (Kederli olan her şey derin ve ciddidir demiyorum. Bilakis derin olan her şey ciddi ve kederlidir.). Niçin insanlar, yüceldikçe üzüntü verici sanat eserlerini arzuluyorlar, kederi seviyorlar? Sıkıntı, daha üstün ve daha yüksek bir ruhun tecellisi olduğu için mi? Darlık ve el darlığı dünyayı daha iyi hissettiği için mi?”

“İnsan, kendi fitratının derinliğinde daima ‘mutlak’, ‘sonsuz’, ‘ebedîlik’, ‘ezelîlik’, ‘aydınlık’, ‘daimî ve sonsuz olma’, ‘zamansızlık’, ‘mekânsızlık’, ‘sınır-

sızlık', 'renksizlik', 'mutlak mücerretlik', 'kutsallık', 'hürriyet ve mutlak serbestlik', 'başlangıcın ilki', 'sonun en sonu', 'gayret-i mutlak', 'mutlak mükemmel', 'gerçek saadet', 'mutlak hakikat', 'kesin anlayış', 'aşk', 'güzellik', 'mutlak hayır', 'güzelliğin en güzeli', 'temizlerin en temizini'... arzusunda olmuştur. Kendisinin o gerçek 'ben'ini, bu maverâî anlamlara yakın görmüştür. Onlara şiddetli ihtiyaç duymuştur. Bu dünya ise nisbî, sınırlı, arızî, ortalama, kötü, eziyet verici, bulaşık, soğuk, bilgisiz, mekân ve zamanın aşağılık bir kölesi, noksanlığın ve ölümün esiridir. Bu heyecan verici ideallerle, insanın yüksekten uçan ruhuyla yabancı ve uyumsuzdur. O halde bu anlamlar, insanın kalbine nereden düşmüştür?"

"Daima insanın ruhunun derinliklerinde coşup kaynayan hayret verici bu gaybî çeşmeler nereden kaynaklanıyor? Bu susamış, yaralı, yorgun ruh, aldatici bir seraptan başka bir şeyin olmadığı bu yakıcı çölde serbest bırakılmış ve kendi evinin yolunu kaybetmiştir. Evet böyledir. İnsanın topraktan olan bu büyük zindana bırakılmasından bu yana, onun vicdanının derinliğinde 'ıstırap' yer edinmiştir. Karamsar, meraklı, asi olmuştur. Kaçışı sevgi beslemiştir" (*Dinler Tarihi*, Kırkambar Kitaplığı, İst. 2001, s.116).

İnsanın, yeryüzü sürgününe "düşmesi"yle başlayan gurbetine nispet edildiğinde kederin sebebi anlaşılabilir olmaktadır. İnsanın mayasını oluşturan temel kalitenin keder oluşu da, açıklamasını, bu sürgün keyfiyetinde bulmaktadır. Gene aynı bağlamda, "Benim bildiklerimi siz bilseydiniz az güler, çok ağlardınız" mealindeki hadis-i şerif de kendi anlam çerçevesini arkalamaktadır. Böylece insan kalbinde niçin kederin asıl, neşenin arızî bir eğilim olarak yer ettiğini temellendirebiliyoruz. Bazılarına umutsuzluk gibi görünen olgunun, aslında, umutsuzluk değil, fakat keder duygusu olduğu ortaya çıkmaktadır. Keder veren öykünün, niçin aynı zamanda yücelik duygusuyla eşleştiği de böylece açığa kavuşmaktadır.

ŞAHİN KÖKTÜRK

TÜRK HALK ANLATILARINDA SAVAŞ VE SAVAŞIM/MÜCADELE

Savaş insanların mücadelesi; barış fikirlerin savaşıdır

Victor Hugo

Savaş; Türkçede, topyekûn savaş anlamındaki harpten, iki düşman ordunun meydan savaşı anlamındaki muharebeye, din adına savaş olan cihattan halk dilindeki çabalama, uğraşma, zahmet çekmeye kadar pek çok anlamıyla karşımıza çıkar. Ayrıca savaş; cenk, fetih, istila, işgal, kıtâl, mücadele, gazâ, gazve, cidal, hücum, taarruz, saldırı-müdafaa, savunma, ricat, münazara, münakaşa gibi kavramları da doğrudan veya dolaylı olarak hatırlatan/ çağrıştıran bir kelimedir.

Savaş, ölçülebilir, sınırları tespit edilebilir bir olgudur. İnsan hayatında belirli bir zaman diliminde cereyan eder ve sona erer. Millet, cemaat (kalabalık olma durumu) ile doğrudan alakalı olan savaş, toplu kıtalleri, orduların/askerlerin karşılıklı vuruşmalarını düşündürür; ancak günümüzde, artık eski devirlerin o sınırlanabilir, ölçülebilir tarifinin içine sığmayan “savaş”ın kapsamı alabildiğine genişlemiştir. Sıcak savaş, soğuk savaş, taktiksel savaş, diplomatik savaş gibi çeşitli adlar ile insan hayatının her alanında kendini gösterir.

Mücadele ise, daha çok ferdîdir, süreklidir, doğumdan ölüme kadar hayatın hemen her alanında insanı kuşatır. Bir bakıma insan, hayat zaruretlerinin kuşatması altındadır. İnsanın herkesle ve her şeyle ilişkisi vardır. Bu ilişki sayısız engeli beraberinde getirir. Her engel bir mücadeleyi başlatır. Dolayısıyla insan; insanla, tabiatla, hayvanla, dostuyla, düşmanı ile mücadele eder; *siyaset, kutsallar, ticaret vb. de insan hayatında çatışmalar doğurur*. Savaş içinde de mücadeleler yaşanabileceği gibi bir mücadele de savaşa dönüşebilir. Bu gibi sebeplerle zaman zaman bu iki kavramın sınırları geçişken ve belirsiz hâle gelir. “Küçük cihattan büyük cihada gidiyoruz” hadis-i şerifi tam da bunu işaret eder. Savaş alanındaki cihat (karşı karşıya gelen iki topluluğu gerektirdiği için) tam bir meydan muharebesi olmasına rağmen küçük; nefisle yapılan cihat ise (ferdî olmasına rağmen) büyük olarak tavsif edilmiştir.

Türk halk anlatılarındaki savaşı, çok farklı yönlerden tasnif etmek mümkündür. Savaşların amacını tesbit için “Kim için savaş? Ne için savaş?” sorularının cevabı bir kategori teşkil edebileceği gibi, halk anlatılarının ait olduğu yüzyıl, medeniyet ve kültür dairesi de birer kategori teşkil edebilir. Halk anlatı

türleri açısından da bir sınıflamaya gidilebilir. Panoramik bir bakışla halk anlatılarının kronolojik oluşum sırası dikkate alındığında, savaş ve savaşım algısının tarihi süreç içinde geçirdiği merhaleler, değişimler, sapma ve evrilmeler daha rahat takip edilebilecektir.

Savaş ve savaşımın (mücadelenin) izinin sürülebileceği halk anlatıları, öncelikle mitolojik-epik karakterli mitoloji metinlerinden destanlara, halk hikâyelerinden realist İstanbul hikâyelerine, efsaneden masallara, fıkralara kadar manzum, mensur veya ikisinin karışımı olan birçok anlatı türünü akla getirir.

Olay örgüsü (vaka), zaman, mekân, şahıslar kategorileri dolayımında şekillenen Türk halk anlatıları, teşekkül ettikleri zaman dilimi ve medeniyet dairesi açısından İslamiyet öncesi ve İslamiyet sonrası olmak üzere iki ana dönem olarak ele alınabilir.

İslamiyet öncesi dönemde teşekkül eden Türk halk anlatılarında mitik ve epik unsurların çokluğu dikkati çeker. Mitolojik metinlerde kozmogonik (evrendoğumla ilgili) ve eskatolojik (sonla ilgili) mahiyetleri itibariyle (eğer savaşı, insanlardan oluşan orduların karşılaşması temelinde bir mücadele olarak düşünürsek) savaştan ziyade bir savaşım/mücadeleden bahsetmemiz gerekecektir.

Türk mitoloji metinleri içinde kozmogonik muhtevalı olanlar daha çok Altay dağları civarından derlenmiştir. “Altay Türklerinin Yaratılış Efsanesi”nin bir rivayetinde Tanrı’nın dünyayı ve insanları yaratması özetle şöyle anlatılır: Önceleri Tanrı (Kuday) ile “kişi/erlik” sonsuz su üstünde iki kara kaz şeklinde uçmaktadır. Kişi suya dalar ve toprak çıkarır, ancak kendi dünyasını kurmak düşüncesiyle ağzına da toprak gizler. Tanrı’nın büyü emriyle ağzındaki toprak da büyümeye başlayınca ölmekten Tanrı’ya yalvararak kurtulur. Tanrı’dan gizli iş çevirmeye kalkması, anlatıdaki ilk mücadele örneğidir. Bu mücadele sonrası “Kişi”, kötülerin temsilcisi “Erlik” olma cezasına çarptırılır. Sonrasında Erlik, Tanrı’nın kullarını kendisinin kulları hâline getirmek için mücadele eder. Erlik, bekçilik ederken uyuyan yılanın ağzına girer, Dokuz dallı ağacın yasak meyvesini yer ve Eje’ye (Havva’ya) de yedirir. Eje de kocası Törüngey’in (Adem’in) ağzına sürer, çirliçiplak kalırlar. Yasak meyveyi yemelerine sebep olan yılan, (aslında yılanın ağzına saklanmış olan Erlik) körmös/şeytana çevrilir. Bundan sonraki mücadele Tanrı’yı tercih eden iyi ile şeytana uyan kötünün mücadelesine dönüşür. Erlik üç kat yerin altına sürgün edilir. Maytere’nin aracılığı ile Tanrı Erlik’i affeder, Erlik avanesiyle birlikte göklerde yaşamaya başlar. Erlik ve avanesinin böyle göklerde kalabalık ve gönüllerince yaşaması, Tanrı kullarının ise yeryüzünde yaşaması Mangdeşire’ye ters gelir ve Erlik’e savaş açar fakat yenilir. İkincisinde Tanrı’nın emri ve müsaadesiyle gidip savaştığı için galip gelir. Erlik tekrar yeraltına sürülür. Mangdeşire ile Erlik’in, Maytere ile Albıs’ın mücadeleleri devam eder (Sakaoğlu-Duymaz, 2002:168-172). Derlenmiş baş-

ka rivayetleri de bulunan Altay Yaratılış mitlerinin (bkz. a.e.) savaş açısından ortak noktası; düalite ve bu düal âlem içinde Tanrı-insan, Tanrı-şeytan/Erlik, iyiler-kötüler arasındaki mücadelenin bir hikâyesi olmasıdır. Bu metinlerde orduların çarpışması değil, iyinin timsalleri ile kötünün timsalleri arasında gerçekleşen mücadeleler tasvir edilir.

Mitolojiler tarih öncesi devirlerin mahsulü olmak itibariyle daha çok olağanüstü güce sahip kahramanların/kişilerin (İnsanlaşmış ilahların veya ilahlaşmış insanların) mücadelesini aksettirir.

Tarihî devirlerin halk anlatıları içinde Sakalar/İskitler dönemini yansıtan (“Alp Er Tunga öldü mü/İssız acun kaldı mı/Ödlek öcün aldı mı/Şimdi yürek yırtılır” dörtlüğü ile başlayan) “Alp Er Tunga” destanı, *Divanü Lugati t-Türk*’teki dörtlüklerden, *Kutadgu Bilig*’deki “Bu Türk beğlerinde atı belgülük/Tunga Alp Er idi kutı belgülük, Tacikler ayur anı Afrasyab/Bu Afrasyab tuttu iller talab” beyitlerinden ve Firdevsi’nin *Şehname*’sindeki ayrıntılı anlatımlardan anlaşılmaktadır ki bilgili, erdemli, kut sahibi, Turan birliğini kurmuş bir Türk beği etrafında teşekkül etmiştir. Son mısırada geniş coğrafyaları hükümranlığı altına aldığı, cihan hâkimiyeti idealini gerçekleştirmeye çalıştığı ifade edilir. Bu ideali gerçekleştirmenin o zamanki şartlarda yegâne yolu, baş eğmeyene ordu sevk etmek ve göğüs göğüse meydan muharebesi yapmaktır.

Ordu sevk ederek hâkimiyeti tesis etmenin anlatıldığı diğer bir destan da “Oğuz Kağan Destanı”dır. Devirlere göre destan tasnifinde “Hun-Oğuz Dönemi” içinde yer alan bu anlatı da yine bir ideal alp tipi olan “Oğuz Kağan” etrafında şekillenmiştir. Bu metinde savaş, “muharebe” mahiyetinde defalarca tekrerrür eder.

Destanın baş tarafında yer alan milletin başına bela olan gergedanı avlamak için geyik ve ayı yakalayıp ağaca bağlar, mızrakla gergedanı, okla sunkarı öldürür. Alplıktaki rüşünü ispat ederek Oğuz kavmini yönetme ehliyetini kazanır. Bu epizot tabiat güçleriyle savaşım bağlamında değerlendirilebilir.

Başa geçer geçmez irat ettiği manzum nutkuna “Ben sizlere oldum kağan/Alalım yay ile kalkan” mısralarıyla başlar ve “Daha deniz daha ırmak/Güneş tuğumuz gökyüzü çadırımız olsun” diyerek bitirir. Anadolu’dan Çin’e, Sibirya’dan Hindistan’a geniş bir coğrafyaya yarlık gönderip kendisine itaat edenlerle iyi geçinir aksi takdirde ordu sevk eder, savaşır ve galip gelerek itaati altına alır. Bu savaşlar esnasında Oğuz Kağan’ın, Buzdağ’da kaybolan atını gidip getiren ve kendisine “Karlık/Karlı” adını verdiği kahraman; savaştan elde edilen ganimeti cansıza bindirip canlı ile götürün yani kağnyı icat eden ve “Kangaluk/kağnlı” adını verdiği kahraman; ağaçtan kayık yapıp askeri sudan geçiren ve “Kıpçak” adını verdiği kahramanlar da tabiat ile mücadele örnekleri sergiler (Banarlı, 1971: 17-20).

Ergenekon Destanı bir muharebe ile başlar. Bu muharebede sahte ricat taktiği ile Göktürkler mağlup edilir. İki aile sağ kurtulur ve Ergenekon denilen yurda sığınır, orada çoğalırlar. Bu destanda demirden dağın eritilmesi de tabiatla mücadeledir. İslamiyet öncesi alp tipi etrafında teşekkül etmiş -hacim ve sayıca az- halk anlatılarında savaş ve savaşımın çeşitli yansımalarını görmek mümkündür.

Geçiş Dönemi halk anlatıları İslamiyet öncesi ve sonrası döneme ait motif ve unsurları bünyesinde toplar. İslamiyet sonrası döneme ait kabul edilmeleri, bu dönemde derlenip kayda geçirilmesi sebebiyledir. Bu vasıfları taşıyan “Köroğlu Destanı” ve “Dede Korkut Hikâyeleri” en tipik örneklerdir.

“Boy” ve “kol” terimleriyle anılan bu iki epik-mitolojik özellikli anlatılar, “alp”ın yeni kültür dairesine uyum sağlamış hikâyeleridir. Yeni kabul edilmiş olan din/İslam, hikâyelere yeni bir renk katmış ise de baş kahramanın yegâne amacı İslam’ın tebliği, savaş/ım/ı da din savaş/ım/ı değildir.

“Köroğlu” hikâyeleri, sadece Anadolu’da değil bütün Türk Dünyasında ve hatta komşu milletlerde sayısız “kol”lar hâlinde yaygınlık kazanmıştır. Anadolu’dan derlenen kollarda “Köroğlu” kimine göre mazlumun hakkını zalimden alan ideal bir kahraman, yani “alp tipi”dir (Boratav, 1946:94). Ancak kimine göre ise “dejenere bir alp tipi”dir (Kaplan, 1991:103). Köroğlu hikâyelerinde savaş, Köroğlu ve keleşlerinin (Çamlıbel’i mesken edinmiş adamlarının) çeşitli sebeplerle Anadolu’da idareci olan beyler veya padişah (Osmanlı padişahı) arasında cereyan eder. Behcet Mahir’den derlenen *Köroğlu* hikâyelerinde ise Köroğlu, (“Harp hud’adır” hadisini hatırlatırcasına) “fend”e (hileye) başvuran, kılıca davranmayı sevmeyen bir mücadeleyi tercih eder. (Mahir, 1973)

Dede Korkut Hikâyeleri’nde kahramanlar; arı sudan abdest alıp, ak alınlarını secdeye değdirip, adı güzel Muhammed’e salevat getirerek kâfirle savaşsalar da İslamî unsurlar, anlatımı renklendirmenin ötesine geçmez. On iki “boy” içinde savaş, daha çok Oğuz ile Oğuz kavminin çevre yanındaki kalelerde kümelenen tekfurular arasında yaşanır. Bu savaşlarda san ve sıfatları ayrıntılı olarak tasvir edilen Oğuz beyleri birer birer gelir, tekfur elinde tutsak olan Oğuz beyi için meydanda vuruşurlar. “Bir kıyamet savaş olur, meydan dolu baş olur”. Salur Kazan’ın evi Şökli Melik tarafından yağmalanır. Koyunlarını da almak isteyince Karacuk Çoban ve iki kardeşi âdeta üç kişilik bir ordu gibi Şökli Melik ve adamlarını bozguna uğratar. Sonra da Kazan Bey ve Şökli Melik arasında şiddetli bir savaş yaşanır.

Oğuzun iç çekişmeleri de küçük çaplı savaşlara yol açar. Boğa ile mücadelesinde gösterdiği kahramanlıkla Boğaç adını alan Boğaç Han (ve kırk yiğidi) ile babasını kaçıran kırk namert arasında; Dış Oğuz’un itaatsizliği sebebiyle Dış Oğuz ile İç Oğuz arasında cereyan eden savaşlar buna iki temsili örnektir.

Mücadele/savaşım olarak anılabilecek durumlar savaşa nispetle daha çoktur. Deli Dumrul ile Azrail (as) arasında gerçekleşen ve Dumrul'un yenilmesi ile sonuçlanan hadise madde-mana mücadelesidir. Babasının öldürmek kastıyla attığı okla yaralanan Boğaç'ı, annesinin dağ çiçeği-ana sütüyle tedavisi bir sağaltım mücadelesidir. Beyrek'in, İç Oğuz'un beylerbeyi Kazan beye ihanet etmesi istendiğinde ölümü pahasına kabul etmeyişi bir erdem mücadelesidir. Şöklî Melik'e esir düşen Burla Hatun'un kâfire sakilik etmemesi için oğlunun ölümünü ve etinden yemeyi göze alması bir namus ve onur mücadelesidir. Bamsı Beyrek ile Banı Çiçek arasında geçen ok atma, at sürme ve güreşme, kocasının yokluğunda da Oğuz kadınının var olduğunu ispat mücadelesidir.

Köroğlu ve Dede Korkut Hikâyeleri'nden hemen ilk akla gelen bu savaşım örneklerini çoğaltmak ve mahiyetlerini dikkate alarak tasnif etmek mümkündür.

Bu dönemde değerlendirilebilecek bir başka destan ise Reşideddin tarafından tarihleştirilerek kayda geçirilen Oğuz Destanı'dır. Ancak bu destanda İslamî tebliğ bir amaç hâline gelmiştir. Oğuz doğar, üç gün anasının sütünü içmez, annesinin rüyasına girerek "biricik Tanrı"yı ikrar ve itiraf etmesini ister. Oğuz büyüdüğünde de evleneceği amca kızlarının Tanrı'ya iman etmelerini şart koşar. Dolayısıyla İslamî bir muhteva ve mücadeleden bahsetmek mümkündür. Başa geçtikten sonra da bu uğurda civar ülkelere ettiği seferler ve savaşlar uzun uzun anlatılır (Togan, 1983).

İslamî Dönemde yeni girilen medeniyet ve kültür dairesinin de etki ve katkısıyla günümüze kadar gelen süreçte halk anlatıları sayı ve hacim bakımından günbegün artmıştır. Bu anlatıların başında yine destanlar gelir. Alp, İslam adına savaş ve mücadeleye başlayınca "alperen" veya "gazi" sıfatını alır. Bu sıfatı taşıyanların ilk örnekleri yerli-millî hâle getirilen Hz. Ali, Battalgazi, Kerb Gazi gibi Arap asıllı kahramanlardır. Türk halkı arasında, İslamî tebliğ eden, Müslümanların hâmisî ve düşmanların da korkulu rüyası olan alperen-gazilerin din adına yaptıkları mücadele, sayısız varyant ve rivayetler halinde hem anlatılmış hem de "Cenkname" adı verilen kitaplardan okunmuştur. Daha sonra Eba Müslim Horasanî, Danişment Gazi, Müseyyep Gazi gibi Türk gazi-alperenler din adına gazaya çıkar, cenk ederler. Bu isimler etrafında teşekkül eden "Cenkname"lerde savaş ve savaşımın renkli sahneleri tasvir edilir. Alpların beden gücü ile İslamın manevî gücünü kendinde cem eden bu cenkname kahramanları, hem savaş hem mücadele adamıdır. Savaşı, tek başına veya kendi komutasındaki ordusuyla düşman ordularına hücum etmek suretiyle gerçekleştirir.

Anadolu'da teşekkül etmiş İslamî mahiyetteki adı geçen destanların hem mensur hem de manzum pek çok varyantı mevcuttur. Orduların karşı karşıya gelip abartılı sayılarda insanın öldüğü savaşlar bu anlatılarda geniş yer bulur. Bu abartılı kıtali bazen Hz. Ali veya Battal Gazi tek başına gerçekleştirir. Bu kahramanlar zaman zaman olağanüstü varlıklarla da savaşır. (Hz. Ali Cenkları

(Demir-Erdem, 2007) adlı destanda “Gaza-yı Feth-i Kal’a-ı Hayber” bir savaşı, “Haza Gazavat-ı İmam Ali (kv.) Bâ-Ejderha-yı Der Mağrib” hikâyesi ise ejderha ile mücadelesini anlatır.)

Halk Hikâyeleri, İslamî dönemde teşekkül etmiştir ve lâdinî karakterdedir. Destandan halk hikâyesine geçiş döneminin ara örneği olan Dede Korkut Hikâyeleri’nden sonra, Anadolu coğrafyasında Türk Halk Hikâyeleri kendi formuna kavuşur. Konuları İran, Arap-İslam ve Türk kaynağından gelen bu halk anlatıları da savaş/ım açısından renkli sahnelerle doludur. Türk Halk Hikâyeleri’nde, -özellikle aşk konulu olanlarda- savaş ve mücadele, rüyada (veya resmi) görülen sevgiliyi bulma uğrunda yaşanır. Eğer kahramanlar (erkek-kız) birer aristokrat çocuğu ise herhangi bir anlaşmazlık durumunda iki padişahın orduları karşı karşıya gelir veya padişahlar en güçlü pehlivanını bu anlaşmazlığı halletmek üzere görevlendirir.

Türk kaynağından gelen Kerem ile Aslı Hikâyesi’nde hiç savaş yaşanmaz. Keşiş kızı Aslı’nın şehirden şehre Kerem’den kaçırılması, Kerem’in de Aslı’ya kavuşma mücadelesi anlatılır. Ancak geleneksel olarak mutlu sonla bitirilmeyen bu hikâyenin derin yapısında cereyan eden, -Kerem ve Aslı üzerinden- iki farklı din ve kültürün çatışmasıdır.

Yine Türk kaynağından olan Âşık Garip (Maksut) hikâyesinde kahramanın bir meslek edinme mücadelesi hep başarısızlıkla sona erer. Rüya yoluyla âşıklık istidadı kazanır ve saz-söz erbabı olup diğer âşıklarla söz savaşımı başlar. Sevgilisi Şahsenem’e kavuşabilmesi için gerekli olan kırk kese altını kazanma mücadelesinde saz-söz yeteneği sayesinde galip gelir.

Çıldırılı Âşık Şenlik’in tasnif ettiği “Latif Şah Hikâyesi”nde ise Latif Şah hem söz hem kılıç erbabıdır. Sevgilisi Mihriban Sultan’a kavuşmasını engelleyenleri ya saz-söz ile yahut da bilek gücüyle mağlup eder. Hindistan şahının kızı olan Mihriban Sultan’la evlenmek isteyen Fes padişahı, en güçlü pehlivanı İsfendiyar’ı ordusunun başına geçirir ve Hindistan’ı kuşatır. Latif Şah, Hindistan padişahı adına İsfendiyar’ın karşısına çıkar; kılıç, kalkan ve mızrakla vuruşurlar. Latif Şah İsfendiyar’ı öldürür (Aslan, 1975).

Kökenleri mitolojik zamanlara kadar uzanabilen **efsaneler** olduğu gibi günümüzde teşekkül edenleri de vardır. Olağanüstülük ve inanılma faktörü efsanelerin en temel iki özelliğidir. Anadolu’daki efsanelerin çoğunu İslamiyet sonrası dönemin metinleri olarak kabul edebiliriz. Ancak bu kabul, onların tamamının İslamî muhtevalı olduğu anlamına gelmez. Efsaneler içinde dinî muhtevayı barındıran anlatılar **menkıbeler**dir. Menkıbelerde en önemli mücadele nefsin terbiyesi içindir. Hatta bu mücadele Hadis-i Şerif’in beyanıyla yukarıda da belirtildiği gibi “büyük cihat”tır.

Kaygusuz Abdal, maddî bir av peşinden giderken manaya av olur ve nefsiyle mücadelesi başlar. Fakat babası -Alaiye Beyi-, oğlunun Abdal Musa dergâ-

hına kapılanmasına râzî değildir. Teke İli Sancak beyinden, oğlunu bu dergâhtan kurtarmasını ister. Abdal Musa dergâhına asker sevk eder fakat Abdal Musa ve dervişlerinin kerametleri ile bu savaş, Teke beyinin yenilgiyle son bulur (Güzel, 2004:42-51). *Taş kesilme motifli efsaneler, bedenlen mücadele gücü kalmayan insanların dualarının tecessümüdür.*

Masalları dönemlere ayırmak zordur. Çünkü özellikle olağanüstü masallar köken itibarıyla tarih öncesi devirlere kadar uzanır. Anadolu'dan derlenmiş olan masallar, Türk kültürünün ilişkide olduğu diğer (Çin, Hint, Arap, Fars, Yunan) kültür ve coğrafyalardan izler taşır. Avam tabakasından olan Keloğlan, giriştiği mücadelelerde akli ve zekâsıyla galip gelir.

Halk hikâyelerinde olduğu gibi masalın erkek-kız kahramanları padişah çocukları ise iki devletin/padişahın orduları savaşır. Ancak masallarda daha çok ferdî münasebetlerden doğan mücadeleler dikkatimizi çeker. Bunlar, amaca, hedefe, sevgiliye ulaşmada olağan veya olağanüstü engellere karşı yine olağan veya olağanüstü yardımcılarının yardımı ile gerçekleşen mücadelelerdir.

Fıkralar, Nasrettin Hoca, Bektaşî, Temel vd. fıkra tipleri ile muhatapları arasında mizah/nükte çerçevesinde cereyan eden küçük mücadele örnekleri sergiler. Dünyayı ciddiye almamak, ağlanacak hale bile gülebilmek, hayat zaruretleri ile mücadelenin bir başka yoludur.

Epik-mitolojik karakterli destanlardan başka -bir kısmı olay örgüsüne sahip- âşık edebiyatı kapsamında, dörtlüklerden oluşan **âşık tarzı destanlarda** da savaş ve mücadele örnekleri az değildir. Kemal Zeki Gençosman'ın Türk Destanları, Cahit Öztelli'nin Uyan Padişahım adlı eserleri savaş/ım/ın âşıklar dilinden örneklerini sunar. Bu tarz destanlar günümüzde de vücuda getirilmektedir. Alp Er Tunga sagusu gibi yedili hece vezni ve dörtlüklerle yazılmış olan "Kaza Destanı" (<http://fotograf.net/Fotograf/Gulmece/kazadestani/kazadestani.html>) bir fotoğraf çekme mücadelesinin mizahî hatırasıdır.

Sonuç: Savaş veya savaşım ayırımı yapmadan kronolojik sıra gözetilerek önemli kurmaca halk anlatı türleri üzerinden örnekleme yoluyla bu iki kavramın durumunu tespit etmeye çalıştık.

Halk anlatılarında savaş ve savaşım/mücadele iç içedir. Bir kısmında (Oğuz Kağan, Hazret-i Ali Cenkleri, Eba Müslim Horasanî, vb.) savaş çok belirgin bir şekilde öne çıkarken, bazılarında ise (Msl. Kerem ile Aslı) sadece mücadele gözlemlenir. Dolayısıyla halk anlatılarını savaş ve savaşım (mücadele) açısından türlerdeki dağılımı açısından da tasnife tâbi tutmak düşünülebilir.

Türk halk anlatılarında savaşın daha çok sevgili, vatan-millet uğruna, komşuların düşmanlığı yüzünden, hâkimiyet adına ve din tebliği için cereyan ettiği müşahede edilmektedir. Mücadele ise, insan hayatında ne kadar engel varsa bu engelleri aşma, ferdî, millî hatta evrensel hedeflere ulaşma çabalarının adıdır.

Halk anlatılarında savaş (harp-muharebe) belirgin hatlarla gözlemlenebilir-ken özellikle savaşım/mücadelenin fert ve cemiyeti ilgilendiren yönlerinin ayrıntılı olarak gözden geçirilmesi sosyo-kültürel açıdan farklı sonuçlara götürecektir.

KAYNAKÇA

- Aslan, Ensar, Çıldırılı Âşık Şenlik, Sevinç Matbaası, 1975.
Banarlı, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul 1971.
Boratav, Pertev Naili, Köroğlu Destanı, Adam Yay., İstanbul 1984.
Ergin, Muharrem, Dede Korkut Hikâyeleri I, 2. Baskı, Ankara 1989.
Gençosman, Kemal Zeki, Türk Destanları, Hürriyet Yay., İstanbul 1972.
Güzel, Abdurrahman, Kaygusuz Abdal, 2. Baskı, Akçağ Yay., Ankara 2004.
Kaplan, Mehmet, Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3 Tip Tahlilleri, Dergâh Yay., Ankara 1991.
Mahir, Behcet, Köroğlu (Derleyenler: Mehmet Kaplan, Mehmet Akalın, Muhan Bali), Ankara 1973.
Öztelli, Cahit, Uyan Padişahım, Milliyet Yay., İstanbul 1976.
Sakaoğlu, Saim-Duymaz, Ali, İslamiyet Öncesi Türk Destanları, Ötüken Yay., İstanbul 2002, ss.168-172.
Togan, Zeki Velidi, Oğuz Destanı Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlili, Enderun Kitabevi, İstanbul 1982.
Türk Harp Edebiyatı Konulu I. Uluslararası Türkiyat Sempozyumu Bildirileri, Ankara 2014.
<http://fotograf.net/Fotograf/Gulmece/kazadestani/kazadestani.html>.

JAMES COOPER LAWRENCE

TÜRKÇESİ: DOÇ. DR. AYŞE DEMİR

KISA ÖYKÜ KURAMI-2

Brander Matthews “kısa öykünün bu tek etki olduğunu”²¹ ifade eder. Profesör Bliss Perry, Matthews’ün ulaştığı pek çok sonuca itiraz etmekle birlikte 19. yüzyıl kısa öyküsünün “çağdaş öykü yazarının malzemesine karşı yeni tutumu ve belirli şartlar altında tek etki oluşturmaya yönelik bilinçli gayretinden”²² yola çıktığı konusunda onunla hemfikiridir.

Profesör Canby, “Poe, eserinde, öykünün doruk noktasına doğru dikkati ayarlamakla başarıya ulaşmıştır, böylece okur, öykünün tek etkisinden başka bir şeyi görmez, hissetmez ve düşünmez. Eğer modern öykünün bir tekniği varsa ve eğer bu bir buluşsa, onu Poe bulmuştur.”²³

Bu insanların tek etkiyi bir fetiş hâline getirmeleri doğaldır ve öngörülmüş bir çabanın üretilmesine dair bir kısa öykünün gerçek anlamda kurtarılmasını sağlayacak tek tutumdur. Meselenin sıradan bir değerlendirilmesi bile kısa öykü kuramının ‘tek etki’ varsayımına itirazları gösterecektir. (...) Bu gerçekler sonucu kısa öykünün tanımını sınırlama çabasını, imkânsız sayılmasa da, bizim amaçlarımız için makul olmayan “bir oturuşta okunabilen ya da anlatılabilen kısa anlatı” tanımına götürecektir.

Geniş ve kapsamlı kısa öykünün alt gruplandırmalarını talep etmekte ısrarcı olanlar için, kısa öyküleri şu tutumla sınıflama mümkün olacaktır:

Öncelikle içerik olarak:

A. Gerçek öyküler

B. Hayalî öyküler

İkincisi tür olarak:

A. Tarihî olarak anlatılanlar

B. Duygulara dayalı olarak anlatılanlar

C. Ahlaki yönden eğitici olarak anlatılanlar

Bir öykü anlatımında gerçek olmayan her şey hayalidir. Tabii ki her iki sınıflandırma sıklıkla kesişir. Hayalî unsurlar gerçek anlatılarda bulunabilirken hayalî öyküler gerçek temeller üzerine kurulabilir. Tabii bununla birlikte öyküleri, asıl esasını oluşturan unsura göre bir gruba veya diğerine koymak da mümkündür. Gerçek öyküler her gün gazetelerde ya da tarihçilerin kayıtlarında görülmektedir. Hayalî öyküler ise insanoğlunun zaman zaman kendini zor ve kaçınılmaz gerçeklerden uzak tutma arzusunun ifadesi olarak eski çağlardan bu yana vardır. Bu